

FINANSIĀLĀ PALĪDZĪBA ES DALĪBVALSTĪM

Eiropas finansiālās palīdzības mehānismu mērķis ir saglabāt ES un eurozonas finanšu stabilitāti, jo finansiālās grūtības vienā dalībvalstī var būtiski ietekmēt citu dalībvalstu makrofinansiālo stabilitāti. Finansiālā palīdzība ir saistīta ar makroekonomiskajiem nosacījumiem (tas drīzāk ir aizdevums, nevis fiskāls piešķirums), lai nodrošinātu, ka šādu palīdzību saņēmušās dalībvalstis veic nepieciešamās fiskālās, ekonomiskās, strukturālās un uzraudzības reformas. Par reformām vienojas un tās izklāsta īpašos dokumentos (saprāšanās memorandos), ko publicē [Komisijas](#) un vajadzības gadījumā [Eiropas Stabilizācijas mehānisma](#) tīmekļa vietnē. Saistībā ar reaģēšanu uz Covid-19 krīzi ES ierosināja vairākus papildu finanšu instrumentus, ar ko palīdzēt dalībvalstīm atgūties no krīzes un panākt, ka valstu tautsaimniecības kļūst noturīgākas pret satricinājumiem.

PRIMĀRO TIESĪBU AKTU REGULĒJUMS

- Līguma par Eiropas Savienību (LES) 3. pants;
- Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 2.–5. pants, 119.–144. pants un 282.–284. pants;
- LESD 4., 12., 13. un 14. protokols.

MĒRĶI

Mehānismi, ar ko dalībvalstīm sniedz finansiālo palīdzību, ir izstrādāti, lai saglabātu Eiropas Savienības un eurozonas finanšu stabilitāti. Šie mehānismi ir Ekonomikas un monetārās savienības pamatelementi, kas stiprina ekonomikas un pārvaldības satvaru ([2.6.4.](#)).

SASNIEGUMI

A. ES dalībvalstis 2010. gada maijā izveidoja pagaidu stabilizācijas mehānismu, ar ko saglabāt savu finanšu stabilitāti valstu parādu krīzes apstākļos. Tas ietver divas turpmāk izklāstītās aizdevumu programmas.

1. Eiropas Finanšu stabilizācijas mehānisms ([EFSM](#))

Saskaņā ar [EFSM](#) Komisija finanšu tirgos Savienības vārdā var aizņemt līdz pat 60 miljardiem EUR, sniedzot tiešu ES budžeta garantiju. Ar EFSM var sniegt palīdzību visām ES dalībvalstīm.

Šo mehānismu aktivizēja, lai sniegtu atbalstu Īrijai, Portugālei un Grieķijai (kā pagaidu finansējumu).

Kopš Eiropas Stabilizācijas mehānisma (ESM) izveides EFSM ir saglabāts, lai jo īpaši risinātu ārkārtas situācijas, kad šis mehānisms ir vajadzīgs praktisku, procesuālu vai finanšu iemeslu dēļ, un to parasti izmanto pirms ESM finansiālās palīdzības vai papildus tai.

2. Eiropas Finanšu stabilitātes instruments ([EFSI](#))

EFSI, ko eurozonas dalībvalstis izveidoja kā pagaidu mehānismu, kopējā faktiskā aizdevumspēja ir 440 miljardi EUR. Aizdevumus finansē ar EFSI obligācijām un citiem kapitāla tirgos pieejamiem aizdevumu instrumentiem, un aizdevumu garantijas nodrošina iesaistītie dalībnieki (eurozonas dalībvalstis).

Šo instrumentu piemēroja Īrijai, Portugālei un Grieķijai. Kopš ESM izveides finansiālo palīdzību vairs nesniedz ar EFSI.

B. 2012. gada oktobrī kā pastāvīgs atbalsta mehānisms tika radīts Eiropas stabilitātes mehānisms ([ESM](#)), ko izveidoja ar [starpvaldību līgumu](#) (t. i., ārpus ES tiesiskā regulējuma).

ESM pašlaik ir vienīgais un pastāvīgais instruments, ar ko sniedz [finansiālu palīdzību](#) eurozonas dalībvalstīm. Tā faktiskā aizdevumspēja ir 500 miljardi EUR. Aizdevumus finansē no ESM aizņēmumiem finanšu tirgos, un aizdevumu garantijas nodrošina iesaistītie dalībnieki (eurozonas dalībvalstis).

Ar ESM sniedza finansiālu palīdzību [Spānijai, Kiprai un Grieķijai](#). Saistībā ar palīdzības sniegšanu eurozonas dalībvalstīm Komisija un ESM ir ieviesuši sīki izstrādātas procedūras, kas nosaka to [darba attiecības](#).

ESM piedāvā finansiālu palīdzību, izmantojot dažādus [aizdevuma instrumentus](#). Saistībā ar ES reaģēšanu uz Covid-19 krīzi eurozonas dalībvalstis vienojās par jaunu pagaidu instrumentu – [pandēmijas krīzes atbalsta](#) instrumentu.

2020. gada novembrī eurozonas dalībvalstis vienojās par ESM līguma reformu, lai stiprinātu tā instrumentu kopumu un mandātu. Galvenās izmaiņas ietver kopīga atbalsta mehānisma izveidi, kas paredzēts vienotajam neregulējuma fondam (VNF) un darbojas kā banku neregulējuma drošības tīkls, stiprinātu lomu finansiālās palīdzības programmu definēšanā un uzraudzībā, kā arī paredzēti papildu instrumenti parāda atmaksājamības veicināšanai. Grozīto līgumu pagaidām nav ratificējusi Itālija, un tāpēc tas vēl nav stājies spēkā.

C. Komisija [2017. gada 6. decembrī](#) ierosināja ESM pārveidot par Eiropas Monetāro fondu ([EMF](#)).

Šī jaunā iestāde būtu balstīta ES tiesiskajā regulējumā, un vienlaikus tā pamatā tiktu saglabātas ESM finansiālās un institucionālās struktūras. Turklāt banku savienības ietvaros EMF darbotos kā vienotā neregulējuma fonda (VNF) vispārēja atbalsta struktūra. Eiropas Parlaments 2019. gada martā pieņēma [rezolūciju](#) par šo priekšlikumu. 2013. gada maijā stājās spēkā divu tiesību aktu kopums, kas sastāv no divām ES regulām ([\(ES\) Nr. 472/2013](#) un [\(ES\) Nr. 473/2013](#)), kuras ir piemērojamas euro valūtas dalībvalstīm. Tas ir viens no stūrakmeņiem stingrāka ekonomikas un pārvaldības satvara veidošanai EMS.

Jo īpaši ar Regulu (ES) Nr. 472/2013 stiprina monitoringa un uzraudzības procedūras dalībvalstīs, kurām ir vai kurām var rasties smagas finanšu stabilitātes vai publisko finanšu ilgtspējas grūtības.

Saskaņā ar minēto regulu Komisija var nolemt kādai dalībvalstij piemērot stingrāku uzraudzību, ja attiecīgās valsts finanšu stabilitātes grūtības var ietekmēt pārējo eurozonu. Dalībvalstij, kura pieprasa finansiālo palīdzību, ir jā sagatavo

makroekonomikas korekciju programmas projekts, vienojoties ar Komisiju (kas rīkojas sadarbībā ar ECB un attiecīgā gadījumā ar SVF).

Tādējādi finansiālās palīdzības sniegšana ir saistīta ar makroekonomiskajiem nosacījumiem – pasākumu kopumu, kuru mērķis ir pievērsties nestabilitātes cēloņiem. Līdz ar to tiek nodrošināts, ka dalībvalstis, kuras saņem šādu palīdzību, īsteno nepieciešamās fiskālās, ekonomiskās, strukturālās un uzraudzības reformas.

Finansiālo palīdzību izsniedz pa daļām, un līdz ar to šādu izsniegšanu var apturēt, ja saņēmēja dalībvalsts neievēro korekciju programmā noteiktās saistības.

D. Maksājumu bilances mehānisms

Kopš 2002. gada februāra [maksājumu bilances \(MB\)](#) atbalsta mehānisms ir pieejams dalībvalstīm, kuras nav eurozonas dalībnieces un kurās pastāv – vai ir liela ticamība, ka varētu rasties – ārējās finansēšanas problēmas.

Aizdevumus parasti piešķir kā vidēja termiņa finansiālo palīdzību, lielākoties sadarbojoties ar SVF. Finansiālo palīdzību sniedz ar nosacījumu, ka tiek īstenotas rīcībpolitikas to ekonomisko problēmu risināšanai, kuru dēļ palīdzība ir nepieciešama. Maksājumu bilances finansiālā palīdzība ir piešķirta [Ungārijai](#), [Rumānijai](#) un [Latvijai](#).

E. ES reaģēšana uz Covid-19

Saistībā ar Covid-19 krīzi ES ir nākusi klajā ar [visaptverošiem reaģēšanas](#) pasākumiem, kas ietver vairākus finanšu instrumentus nolūkā atbalstīt dalībvalstu centienus cīņā ar krīzi un tās sekām. Tie ietver Eiropas pagaidu atbalsta instrumentu bezdarba riska mazināšanai ārkārtas situācijā ([SURE](#)) un NextGenerationEU ([NGEU](#)), un šim nolūkam jo īpaši izmanto Atveseļošanas un noturības mehānismu ([ANM](#)).

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

Pieņemot divu tiesību aktu kopumu, Parlaments ir veicinājis ES tiesiskā regulējuma izveidi labākai ekonomikas pārvaldībai eurozonā gan saistībā ar budžeta uzraudzību, gan lēmumpieņemšanas un uzraudzības procedūru dalībvalstīm, kuras īsteno makroekonomikas korekciju programmu.

Turklāt minētais divu tiesību aktu kopums sniedz Parlamentam lielākas kontroles iespējas, jo kompetentā komiteja var aicināt attiecīgās iestādes (Komisiju, Padomi, Eurogrupu, ECB un SVF) iesaistīties ekonomikas jautājumu dialogā ar Parlamentu. Parlamenta kompetentā komiteja ir tiesīga saņemt informāciju dažādos procesa posmos, jo īpaši laikā, kad tiek sagatavota makroekonomikas korekciju programma, kā arī par tās īstenošanas gaitu.

2023. gadā Parlaments un ESM vienojās par [sadarbības memorandu](#), ar ko izveido sadarbības satvaru starp Eiropas Parlamentu un Eiropas Stabilizācijas mehānismu. Memoranda mērķis ir uzlabot iestāžu dialogu starp ESM un Parlamentu un palielināt ESM pārredzamību un pārskatatbildību. Memorands paredz, ka EP kompetentajai komitejai vismaz reizi gadā jāaicina ESM rīkotājdirektors piedalīties viedokļu apmaiņā. Memorands precizē arī citus sadarbības veidus, kā uzlabot pārredzamību, tostarp paredz iespēju EP deputātu delegācijai reizi gadā neoficiāli apmeklēt ESM galveno mīti, kā arī kompetentās komitejas priekšsēdētājam dod iespēju nosūtīt ESM rīkotājdirektoram rakstiskus jautājumus par tematiem, kas ietilpst ESM darbības jomā.

Turklāt Parlamentam ir pilnvaras [kontrolēt](#) ANM, un šim nolūkam jo īpaši izmanto regulārus atvaseļošanas un noturības dialogus ar Komisiju, kā arī sadarbojas ar ANM ad hoc darba grupu.

Ar sīkāku informāciju par šo tematu var iepazīties [Ekonomikas un monetārās komitejas](#) un [Budžeta komitejas](#) tīmekļa vietnē.

Maja Sabol / Giacomo Loi
05/2024